

akkreditálás, hivatalos elismerés; **2.** (hivatalos) meghatalmazás, felhatalmazás.

Ha egy címszó szószerkezetekben is szerepel, akkor a szószerkezetek következetesen a megfelelő jelentéshez sorolódnak. A szószerkezetek sorrendje a következő: elől szerepelnek betűrendben azok, amelyeknek első tagja a címszó, és ezeket követik szintén betűrendben azok, amelyekben a címszó nem első tagként szerepel (pl.: **participare** részvétel; ~ **colectivă** közös részvétel; **certificat de** ~ részvevői bizonyítvány).

Az összetett szavak ugyanilyen elv szerint épülnek be a címszóba (pl.: **pedagog** **1.** pedagógus, nevelő; **2.** felügyelő, nevelő (kollégiumban); ~ **şcolar** nevelő; ~ **de recuperare** gyógypedagógus; **psihó**~ gyógypedagógus).

A szócsaládok esetében a szerkesztők megjelenítették a főnévi és igei alakokat, valamint a képzéssel keletkezett származékszókat. Így például külön címszóként szerepelnek a szótárban az *a audia* szó-

család tagjai: **audia, audient, audiere, auditiv, auditoriu, audientă.**

Amennyiben ugyanannak a szónak több szófaji értéke van, akkor ezt a szófaji rövidítéssel jelezték (a rövidítések jegyzéke a 15. oldalon található), római számokkal elkülönítve az egyes szófaji értékekhez kapcsolódó adatokat (pl.: **absurd I. mn** képtelen, lehetetlen. – **II. fn** képtelenség, lehetetlenség, abszurdum).

Ha egy címszóhoz tartozó szószerkezet több jelentésben használatos, akkor a különböző jelentéseket a címszón belül **a.** és **b.** betűvel jelölték (pl.: **profesoral** tanári; **consiliu** ~ **a.** tantestület; **b.** kari tanács).

A szótár – következetes szerkesztésével – nem csupán pedagógusokat és diákokat érint, hanem haszonnal forgathatják szülők, újságírók, fordítók és mindazok, akik valamilyen módon kapcsolatba kerülnek a romániai magyar nyelvű oktatással.

Zsemlyei Borbála

KULTÚRA ÉS JELKÉP

Benő Attila (szerk.): *Román–magyar kulturális szótár*

■ A román–magyar, illetve magyar–román közgazdasági és a román–magyar oktatásterminológiai szótár után 2009 decemberében, az Anyanyelvpolók Erdélyi Szövetsége kiadásában megjelent az első *Román–magyar kulturális szótár* is. A Benő Attila és munkatársai (Furu Adél, Gál Noémi, Magyarai Sára, Németh Boglárka, Szántó Bórkka) által létrehozott szótár főként abban különbözik azoktól a két nyelvű szótáraktól, amelyek korábban az AESZ kiadásában megjelentek, hogy nem pusztán hiánypótló, hanem általa új kiadványtípus honosult meg. A kulturális szótár ugyanis – amint azt a kiadvány előszavában is olvashatjuk – „nem annyira a nyelvi ismereteket, mint inkább a kulturá-

lis elemeket kívánja röviden, tömören ismertetni a forrásnyelvi kultúrát kellően nem ismerő olvasó számára”.

E kiadvány azonban nemcsak a Szabó T. Attila Nyelvi Intézetben folytatott nyelvtervezési, korpusztervezési munka eredményeképpen létrejött, hiánypótló AESZ-szótárak sorát, hanem az eddig megjelent (francia–magyar, amerikai–magyar, angol–magyar, német–magyar) kulturális szótárakét is bővíti. A korábban kiadott, Ádám Péter, Bart István, illetve Sztanó László szerkesztette más kulturális szótárak mintájára ez a kiadvány is az etnikai csoport (jelen esetben a romániai románság) elit kultúrájának, népi műveltségének és szubkultúráinak reprezentatív és

szimbólumértékű neveit, fogalmait veszi számba.

Bár a lexikon jellegű munka legfőbb célja a román kultúra legfontosabb elemeinek számbavétele, ennél sokkal többet nyújt. A kiadvány szótári részét ugyanis megelőzi a román betűk hangértékének ismertetése, így azok, akik környezetükben nem vagy csak nagyon ritkán hallhatnak román szót, könnyebben megtanulhatják úgy kiejteni az egyes szavakat, hogy a későbbiekben ne érje őket kritika. Például a magyar nyelvben nem létező *â*, *î* betűk ejtéséről, mely különösen nagy nehézséget okoz, a szerkesztő minden magyar számára érthető magyarázattal érzékeltet: „Ha szánkat az *u* ejtésére állítjuk be, majd vigyázva, hogy nyelvünk ott maradjon, ajkunkat szét húzzuk úgy, mint mikor *i*-t ejtünk, akkor az így kiejtett hang az *î* lesz.”

A kiadvány második és legterjedelmesebb egysége, a tulajdonképpeni kulturális szótár leíró, értelmező jellegű ismertetéseket nyújt a tulajdonnév viselőjéről vagy az adott fogalomról.

Így a külön szócikkeket alkotó fontos **történelmi személyiségek** (például *Alexandru Ioan Cuza*, *Ștefan cel Mare* stb.), **tudósok** (például *Grigore Antipa*, *Spiru Haret* stb.), **írók** (például *Ioan Slavici*, *Ana Blandiana* stb.), **művészek** (például *Ion Andreescu*, *Sergiu Celibidache*, *Toma Caragiu* stb.) szócikkei beszámolnak az adott személyiség legfontosabb tevékenységeiről, munkáiról és így tovább. Történelmi személyiségek esetében, amennyiben ennek hagyománya van a magyar történetírásban, jelezték a magyarított nevet is (pl. *Mihály király Mihai I.* nevénél stb.), a tudósokat és írókat bemutató szócikkek pedig arról is tájékoztatnak, hogy a szóban forgó személynek mely művei olvashatók magyarul, illetve arról, hogy mikor készültek a fordítások, lehetővé téve ezáltal azt, hogy az érdeklődők könnyebben hozzáférhessenek ezekhez az alkotásokhoz.

Az elit kultúra képviselői mellett helyet kapnak azok a személyek is, akik valamely sportágban elért teljesítményük

által váltak híresekké (pl. *Gheorghe Hagi*, *Leonard Dorin Doroftei* stb.), de megtalálhatóak bizonyos népszerű könnyűzene-énekesek, sőt közkedvelt zenekarok nevei is (pl. *Margareta Pâslaru*, *Phoenix* stb.).

A szótárban helyet kapnak ugyanakkor a románság körében szimbólumokká vált vagy turisztikai szempontból fontos **földrajzi nevek** is, mint például a *cimitirul vesel din Săpânța* (a 'szaploncai vidám temető') vagy a Fogarasi-havasokban fekvő *Piatra Babei*. Mivel Románia földrajzát az állam hivatalos nyelvén tanítják (és tanulják), a kiadvány a tanítók, tanárok (és diákok) számára is hasznos, hiszen a szótár – a szóban forgó földrajzi egység jelentőségének, esetleg mondáinak ismertetése mellett – közli ennek magyar megfelelőjét is, amennyiben ez létezik (például *Blaj – Balázsfalva*, *Giurgiu – Gyurgyevó* stb.).

A szótár olyan ismereteket is tartalmaz, melyeket nem sajátíthat(t)unk el az iskolában, amelyek viszont hozzájárulnak ahhoz, hogy megértsük a román kultúrát. Az olyan népmesehősök történetei mellett, mint *Greuceanu* vagy *Harap-Alb*, megismerhetjük például a *Moș Crăciun*-ról, azaz a karácsonyi apóról élő szájhagyományt, megtudhatjuk, hogy a román mitológiában ki a *Muma Pădurii*, a *solomonar*, a *moroi* stb., így sokkal érthetőbbé válnak azok a román irodalmi alkotások, amelyeket iskolai éveink során megismer(t)ünk. A szótár erényei közé tartozik, hogy rávilágít a rokon értelmű szavak közötti jelentésbeli eltérésekre is, így például nemcsak a *balaur*, illetve a *zmeu* 'sárkány' emberfeletti tulajdonságaira derül fény, hanem arra is, mi a két meselény közötti különbség.

A népmesékben megelevenedő hiedelmek mellett állatokhoz (például a cinégéhez), növényekhez (például a fenyőhöz, csipkebogyóhoz) és meteorológiai jelenségekhez kapcsolódó hiedelmekről (például a *sângeorz* esőhívogató rítusról) is olvashatunk. Minthogy a vallásosság és a népi hiedelmeknek igen fontos szerep jut a román kultúrában, helyet kapnak a népi vallásosság, illetve az orto-

doxia olyan fogalmai is, mint például az *anafură, catapeteasmă, lumânări de paști, sfeștanie, Sf. Paraschiva* és így tovább, melyekkel nem csak olvasmányaink során találkozhatunk, hiszen a mindennapi beszélgetésekben, sőt a televízió híradóiban is előfordulnak.

Román nyelvű, történelmi vagy történelmi múltról szóló olvasmányaink megértését szolgálják azok a szócikkek, melyek a román történelemhez vagy államszervezéshez kapcsolódó fogalmakat magyarázzák. Nemcsak a régmúlt, fejedelemségekhez kötődő fogalmakat jelölő szavakat (pl. *boier de sfat, beizadea, peșcheș* stb.) találjuk itt meg, hanem azokat is, melyek a 20. század második felében uralkodó kommunista rendszerhez kapcsolódnak (pl. *Cântarea României, Casa Scânteii, pionier* stb.).

A kulturális szótár a mindennapi kapcsolatteremtésben használt köszönéseket, konvencionális kifejezéseket is tartalmazza, melyek ismerete (és megfelelő helyzetben való használata) elengedhetetlen az udvarias kommunikáció szempontjából. Megtudhatjuk például, hogy mikor használjuk a *noroc*, illetve a *sânătate (bună)* kifejezéseket, mikor mondhatjuk, hogy *Dunnezeu să-l ierte*, mikor hangzik el a *Hristos a înviat!* köszönés, és hogyan válaszolunk rá.

Nem hiányzanak a szótárból a román népi hagyományokhoz kapcsolódó szavak sem. Így a hagyományos ruházatot jelölő szavakon (pl. *broboadă, năframă, șorț* stb.) kívül megjelennek különböző népszokásokat vagy népszokásokhoz kapcsolódó tárgyakat jelölő szavak is (pl. *horă, ouă de paști, sorcova* stb.). A szócikkek ebben az esetben is magyarázó, ismertető jellegűek, lehetőséget biztosítanak tehát arra, hogy felfedezzük a magyar és a román népszokások közötti hasonlóságokat és különbségeket. Így például megtudhatjuk, hogy a húsvéti tojás, melyet a magyar kultúrában olyan húsvéti ajándékként tartanak számon, amelyet a lányok az őket húsvéthétfőn meglocsoló fiatalembereknek adnak, az erdélyi románság körében elterjedt hiede-

lem szerint egészséget hoz, összekoccanása pedig annak biztosítása, hogy az ismerősök, családtagok találkoznak a túlvilágon.

Szintén a hagyományokhoz kötődnek a hagyományos ételeket (pl. *balmoș, iahnie, mujdei* stb.) és italokat (pl. *mas-tropol, horincă* stb.) jelölő szavak. Ezek mellett olyan édességek, sütemények neveit (pl. *broscuță, gogoasă, urdă* stb.) is megtaláljuk a kötetben, melyek Romániában közismertek és kedveltek.

A kulturális szótár címszavai nem korlátozódnak pusztán a fogalmak magyarázatára, hanem közlik az adott szóhoz kapcsolódó frazémákat is azzal a céllal, hogy ezek a szólások és állandósult kifejezések rávilágítsanak a fogalom más kulturális jellemzőire is. Így például a fent említett *gogoasă* szó mellett nemcsak a szó eredeti és többes számának (*gogoși*) másodjelentése jelenik meg, hanem az a *turna la gogoși* kifejezése is. Megjelennek ugyanakkor a szólásoknak, kifejezéseknek a szó szerinti jelentései, így a szótárt figyelmesen böngésző könnyebben észreveheti azokat a magyar és román kultúra közötti különbségeket, melyek olykor fölösleges félreértéseket is eredményezhetnek.

A szótárban való tájékozódást megkönnyíti, hogy a szócikkeken belül utalás történik azokra a szavakra, melyek címszavakként is szerepelnek a szótárban, valamint az, hogy a személynevek esetében a szerkesztők a magyar bibliográfia- és lexikonszerkesztés hagyományát követik, tehát ezek a magyarban szokásos család-keresztnev sorrend szerint jelennek meg.

Mivel a kulturális szótár terjedelme miatt a szócikkek csupán jelzésértékűek lehetnek, azok számára, akik behatóbban szeretnének megismerni a román kultúrával, fontos támpontot nyújt a kiadvány harmadik egységét képező felhasznált irodalom. Bár az itt megjelenő művek nagy része román nyelvű, azok számára is segítséget nyújt, akik egyáltalán nem ismerik a nyelvet, hiszen különböző kétnyelvű szótárak is szerepelnek itt, sőt olyan magyar nyelvre fordított mű is

megjelenik, mely a modern román civilizáció történetéről szól.

A néprajzi, történelmi, nyelvészeti, lexicográfiai alapl művekre támaszkodó első román–magyar kulturális szótár által valóban olyan hiánypótló kiadvány kerül az olvasó kezébe, melyből kortól és fog-

lalkozástól függetlenül bármely erdélyi magyar hasznos ismereteket meríthet a legtágabban értelmezett román kultúráról és mentalitásról, azonban különösen nagy segítséget nyújt a pedagógusoknak és diákoknak.

Katona Hajnal

SORSOK – KÉPEK – SORSKÉPEK

Kántor László: *Túlélő képek*

■ Harmincnégy erdélyi magyar író. Képpen és a hozzá kapcsolódó, a képhez szorosabban vagy lazábban kötődő, többnyire vallomások szövegben. Az évszámok majdnem az elmúlt századfordulóig mennek vissza. A legidősebb a '906-ban született Balogh Edgár és Horváth Imre. Ők nyolcvanhárom évesek a sorsfordító, a túlélést jelentő '89-ben. A legfiatalabb az '57-ben született Visky András és Tompa Gábor, az '59-ben született Kovács András Ferenc. Ők harminckét és harmincévesek a sorsfordító, a túlélést jelentő '89-ben. Öregkorban vagy alig-férfikorban csinálják végig a legkeményebb, leggerincropogtatóbb diktatúrát. A kötet azt közelíti meg, hogy miként is csinálják végig. Mennyire is érzik a keménységet, a gerincropogást.

A kötet a képre épül. Persze irodalom is, azaz költészet. De főképpen látvány, azaz fotóművészet. Az író a szövegben is megnyilatkozik, de inkább a képben is megjelenik. Meg is fogalmazza Kántor László. Kamerával a kézben a pillanatot várja, amikor az arcon a lélek megjelenik. Vagy a tárgyakon jelenik meg. A lelket hordozó arc tárgyi környezetén. Ami felveszi, kifejezi vagy megjelenni is segíti a lelket hordozó arc fiziognómiáját. Erről beszél Horváth Imre is. Füst Milánt idézi, a nagy látnokot. Hogy a látomás, a látvány a legfőbb jelentést hordozó érzéki közeg. A hallás és a többi érzéki közeg hozzá igazodik. Ez a kettősség, kép és szöveg ket-

tőssége adja meg a kötet érzéki-művészi szerkezetét. Amiben a túlélők sorsa a kép vizuális konkrétságában és a szöveg képzetelbeli absztraktságában nagy hatóerővel megjelenik.

De mi adja meg a túlélősors közös nevezőjét? Amit a kép láthatóan és elképzelhetően sugall, a szöveg érthetően és magyarázhatóan megfogalmaz. Az, hogy minden képen és szövegen rajta a kor fájdalmasan letörölhetetlen bélyege, Gálfalvi György és Kovács András Ferenc – mindkettőn a fiatalabbak közül – körül is írják e közös nevezőt. Hogy a legkeményebb és leggerincropogtatóbb időben átélni helyett túlélni kellett; megélni helyett megúszni lehetett. Ez a kettősség, átélés és túlélés, megélés és megúszás kettőssége adja meg a kötet értelmi-érzelmi szerkezetét. Amiben a túlélők sorsa a meditáció melankóliájában és az irónia-önirónia keverésében válik igazán érezhetővé.

Keresem a harmincnégy közül a nekem most, szubjektívan a legizgalmasabbakat. Ahol a lélek megszólal az arcokon. A tárgyakon. A tárgyi környezetben. Kép és szöveg egységében. Egymást megerősítő-támogató szimbiózisában. Találok is tizenötöt. Csak felsorolom őket. Ahol a leszegett áll belső vitát hordoz. Ahol a kemény bot repedések fölött átvezet. Ahol a pipaszár megfeszül az ajkak sarkában. Ahol a poros keménykalap végletek között közvetít. Ahol a hófehér ing bevilágít a sötétbe. Ahol a súlyosan lassú léptek